

Коваленко О. В.

*доцент, к.пед.н., старший викладач кафедри образотворчого мистецтва,
музикознавства та культурології Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка*

Україна, м. Суми

Підготовка майбутнього гіда-екскурсовода для міжкультурної комунікативної взаємодії

Сьогодні екскурсійну діяльність розглядають, як особливий тип професійної діяльності, якій повинна відповідати певна модель особистості, з її специфічними інтересами та здібностями, певним поєднанням індивідуально-особистісних, психофізіологічних і фізичних властивостей. Найбільшу професійну значущість для майбутнього гіда-екскурсовода мають особистісні якості, пов'язані з розумінням внутрішнього світу людей і гуманного ставлення до них. Сучасний розвиток цивілізації розглядається крізь призму її складових – економіки, соціальної сфери і духовної культури. Глобальним чинником, який торкається кожної з наведених вище складових – є світовий туризм як соціальний феномен, надзвичайно багатий за змістом і проявами. Туризм безпосередньо впливає на стабільність у суспільстві, виховуючи толерантність і гостинність, формує комунікативну культуру й народну дипломатію, тим самим консолідуючи націю.

На початку ХХІ століття стала глобально розвиватися сфера туризму, що спричинено добровільною тимчасовою міграцією великих потоків людей в інше середовище з певною туристичною метою. Завдяки таким масовим подорожам людей в інше соціокультурне середовище інтенсифікуються міжкультурні комунікації, що передбачає проінформованість учасників цих процесів у різних галузях знань, активнішими стають економічні та культурні зв'язки між етносами та народами. Особливо актуальною стає проблема

задоволення потреб споживачів туристичного ринку послуг [2; 5].

Туристичні послуги розкривають внутрішній світ людини у нових аспектах, що супроводжується виникненням нових емоцій і психологічним розвантаженням. У цьому процесі нелінійним шляхом розвиваються інтелектуальні, чуттєві, пізнавальні зусилля, спрямовані на збагачення соціального досвіду, незалежно від фінансового статусу людини (в чому деякою мірою й виявляється демократизм туризму). Тому особлива увага має приділятися підготовці кадрового забезпечення цієї галузі. Ті програми підготовки фахівців за профілем екскурсійної діяльності, що використовуються сьогодні, а також їхній зміст і нормативна база процесів професійної підготовки не повною мірою відображають запити практики туристично-екскурсійної діяльності. Це загострює проблему побудови професійно орієнтованого педагогічного процесу, що забезпечує передачу сучасних професійних знань, умінь і навичок у сфері організації й управління екскурсійною діяльністю. Необхідне розроблення систем підвищення кваліфікації викладачів і працівників туристичної галузі з виділенням специфіки змісту професійної підготовки фахівця туристичного супроводу (гіда-екскурсовода), також обов'язкове ухвалення єдиного професійного стандарту підготовки гідів-екскурсоводів, а ще перейняття досвіду європейських країн, у яких вже давно введено єдині вимоги та стандарти підготовки фахівців туристичного супроводу (гідів).

На даний момент, змістовною основою професійної підготовки фахівців туристичного супроводу (гідів-екскурсоводів) стає культура – цінності і осмислені знання, уявлення, які отримали відображення в мистецтві, релігії, традиції та людському досвіді. Однак, в умовах традиційної системи навчання присутнє вузьке розуміння культурологічного підходу – зведення до культурологічного аспекту, принципу культуроцентричності, що говорить про недостатність його методологічних обґрунтувань і неповноту використання можливостей в цій сфері [7].

Дуже важливою умовою реалізації культурологічного підходу до

професійної підготовки гідів-екскурсоводів виступає їх духовно-моральний розвиток. Сьогодні, коли вступають в діалог різні національні культурні традиції, відбувається їх взаємодія та збагачення, виникають сприятливі можливості для розуміння гідом процесів інтернаціоналізації суспільного життя, формування та функціонування загальнолюдської культури. Одним з ключових моментів в реалізації культурологічного підходу є необхідність забезпечення культурної ідентифікації особистості майбутнього гіда-екскурсовода.

Необхідно відзначити, що культурологічний підхід по відношенню до професійної діяльності фахівця туристичного супроводу (гіда-екскурсовода) має ряд нюансів, в яких виражається діалектика даного поняття. По-перше, сама професійна діяльність є невід'ємною частиною, феноменом культури. Тому її розвиток може бути забезпечено тільки в соціально-культурноісторичних рамках. Разом з тим професійна діяльність гіда це не тільки культурний саморозвиток, але й процес передачі, трансляції культурних зразків життя та поведінки. При цьому дуже важливо, щоб цей процес здійснювався саме в контексті культури, щоб в якості його результатів виступали не утилітарні знання, вміння та навички, а й освоєні цінності культури [1; 4].

Головними передумовами розвитку вітчизняної туристичної галузі є формування ефективно діючої системи підготовки фахівців туристичного супроводу. Це передбачає не лише становлення туристичної освітньо-педагогічної системи, але й удосконалення організації навчального процесу підготовки фахівців туристичної галузі. Потреба удосконалення системи професійної освіти в туристичній галузі викликана соціальним замовленням суспільства, що змінюється під впливом глобалізаційних процесів в Україні та світі.

У цьому контексті можна зазначити, що підвищення рівня професійної підготовки фахівців туристичного супроводу (гідів-екскурсоводів) до комунікативної взаємодії з представниками різних соціумів залежить від якості

їх підготовки до міжкультурного спілкування, а також рівня володіння іноземною мовою та знання відмінностей потреб різних категорій туристів.

У контексті формування досвіду продуктивної толерантної міжкультурної комунікативної взаємодії майбутніх фахівців треба розглянути його складові, а саме:

- соціокультурне оточення, виховання та практика, які реалізуються через освіту;
- ознайомлення із світовою культурою з одночасним залученням до загальнолюдських цінностей та стандартів існування;
- формування духовного потенціалу і нового мислення у контексті громадянських прав людини;
- сприйняття історії свого народу крізь призму історичного минулого своєї країни й людства, а себе – як носія національних цінностей і відповідального за майбутнє всього людства;
- формування розуміння цілісності сучасного світу, взаємозалежності всіх подій і процесів, необхідності об'єднання зусиль представників різних культур для вирішення глобальних проблем людства;
- визнання рівності та достоїнств усіх культур і права представників інших культур зберігати свою культурну самобутність тощо [8].

Професійна підготовка фахівця туристичного супроводу (гіда-екскурсовода), з точки зору ведення міжкультурної інтерактивної взаємодії, передбачає врахування аспекту міжкультурного діалогу при здійсненні процесі цієї підготовки. Міжкультурний діалог фахівця туристичної галузі трактується як «професійна й ділова взаємодія з представниками різного культурного й мовного походження, набуття творчих умінь діалогічної взаємодії в ситуаціях професійної діяльності» [3; 6].

З огляду на вищесказане, міжкультурну комунікативну взаємодію можна розглядати як цілеспрямований зв'язок між представниками різних культур, завдяки якому відбувається обмін інформацією, культурними та духовними цінностями з урахуванням унікальності кожної з культур у професійній

діяльності для задоволення потреб туристів та результативного ведення міжкультурного діалогу.

Для уникнення комунікативних суперечностей необхідно розуміти контексти, які можуть бути: контекст реальної ситуації та контексти кожного з учасників комунікації. Розуміння контекстів є методом пізнання діалогу культур, який можна розглядати як засіб комунікативної взаємодії між окремими людьми чи групами людей, які є представниками різних культур. Сучасні вимоги, які ставляться перед фахівцями туристичного супроводу (гідами-екскурсоводами) з боку роботодавців та споживачів туристичних послуг зумовлені конкуренцією на ринку праці. Саме тому професійна підготовка фахівців цієї галузі повинна бути націлена на забезпечення високого рівня їх теоретичної та практичної підготовки, готовності до здійснення професійної, а також комунікативної взаємодії зі споживачами туристичних послуг.

Незважаючи на те, що туристична освіта в Україні здійснює підготовку фахівців на достатньо високому рівні, прослідковується певна проблема забезпечення галузі потенційними кадрами, зумовлена доволі низьким рівнем співпраці навчальних закладів туристичного профілю та підприємств туристичної галузі. Тому важливими є також такі напрями спільної діяльності, як інтеграція роботи фахівців сфери туризму та закладів освіти шляхом проведення консультацій, виконання практичних завдань, участі у тренінгах тощо. Необхідна участь викладацького складу в професійній діяльності сектора туризму (праця у фірмах екскурсоводами, туроператорами тощо). Якісним результатом цієї співпраці є інтеграція готовності й здатності випускників виконувати професійну діяльність. З метою аналізу програм підготовки в інших країнах ми розділили їх на три блоки, щоб представити об'єктивну картину про можливості підвищення кваліфікації, перепідготовки та атестації екскурсоводів, гідів-перекладачів та інструкторів-провідників в країнах Європи і США, в країнах Азії і Африки та Австралії.

Підсумовуючи усе вищезазначене, можемо зробити наступні висновки

про те, що до важливих аспектів професійної підготовки майбутнього гіда-екскурсовода для здійснення міжкультурної комунікативної взаємодії у професійній діяльності можна віднести наступні: усвідомлення культуротворчої функції туризму; необхідність базових психологічних знань з проблем міжкультурної комунікативної взаємодії для ціннісного освоєння світу (взаємоповага один до одного, вияв толерантності, знання про індивідуальні особливості людини, адекватність емоцій, способів і засобів спілкування діям і поведінці партнера по спілкуванню); міжкультурна складова професійної підготовки розглядається як тактика, дотримання якої допомагає майбутньому фахівцю побачити загальне й особливе в різних культурах, що їх об'єднує та розділяє, навчитися спілкуванню з позицій діалогу культур, розуміння міжкультурної комунікативної взаємодії як цілеспрямованого зв'язку між представниками різних культур, завдяки якому відбувається обмін інформацією, культурними та духовними цінностями з урахуванням унікальності кожної з культур у професійній діяльності для задоволення потреб туристів; підготовленість до усунення суперечностей спілкування (конструктивного характеру спілкування, ЯКІ поглиблюють, удосконалюють і розвивають відносини, та деструктивного характеру спілкування, що руйнують відносини).

З огляду на вищесказане застосування культурологічного підходу щодо професійної підготовки фахівця туристичної супроводу (гіда-екскурсовода), є важливим. Це, у свою чергу, зумовлює потребу наповнення навчальних програм професійної підготовки фахівців туристичної галузі культурологічним змістом та актуалізує необхідність створення відповідного навчально-методичного забезпечення цього процесу щодо набуття майбутніми фахівцями професійно важливих якостей, необхідних для успішної професійної діяльності й відповідних умінь для якісної комунікативної взаємодії з представниками інших культур.

Література

1. Bâez, A. B., Dominguez, D. C., Terceño, J. R. (2020). Integration of emotional education as a new conforming axis in the university degree of tourism. *Fronteiras*, 9 (3), 197-219.
2. Caber, M., Ünal, C., Cengizci, A.D., Güven, A. (2019). Conflict management styles of professional tour guides: a cluster analysis. *Tourism Management Perspectives*, 30, 89-97.
3. Dashevskaya, I. M., Tomkovich, O. I. (2018). Interactive teaching methods and their application in excursion activities. *Вісник Луганського національного університету імені Т. Г. Шевченка. Педагогічні науки*, 4 (239), 129-134.
4. Ghahramani, L., Khalilzadeh, J., Kc, B. (2018). Tour guides communication ecosystems: an inferential social network analysis approach. *Information Technology and Tourism*, 20 (1-4), 103-130.
5. Gültekin, S., Işgen, E. (2019). A research on professional tour guides emotional intelligence and problem-solving skills. *Journal of Quality Assurance in Hospitality and Tourism*, 20(2), 230-258.
6. Kovalenko, O. V. (2019) Basic principles of forming the content of professional training of tourist support specialists (guides) in Belarus and Ukraine. *Вісник Луганського національного університету імені Т. Г. Шевченка. Педагогічні науки*, 6 (329), 46-53. DOI: 10.12958/2227-2844-2019-6(329)-2- 46-53
7. Shmeleva, N. V., Spasskii, A. N. (2018). Features of culturology as an academic discipline: goals, objectives. *Perspektivy Nauki i Obrazovania*, 33 (3), 179-183.
8. Yepyk, L., Kovalenko, O. (2020). Innovative technologies in modern cultural education. European vector of modern cultural studies and art criticism: the experience of Ukraine and the Republic of Poland. *Riga: Izdevniecība "Baltija Publishing"*. DOI: 10.36059/978-9934- 588-41-9/38-54